

K O L A R A C 11. 2. 2019.

Izgovorio Dragoslav Simić /skica/

Слушам га дуго и пажљиво, само ми понекад дође да му упаднем у ријеч и да му кажем шта ја мислим о томе. Да, дође ми да то учиним, али нећу му казати ништа, јер ја ничију причу не прекидам и никог не исправљам, понајмање страдалника који прича о свом страдању. А свака прича је, на свој начин, и у одређеном тренутку, искрена и истинита, а као такву треба је саслушати и примити...

Иво Андрић, из приче „Алипаша“

Korišćenjem literarnog iskustva velikog pisca prikazanog u priči „Alipaša“, sličnim postupkom, nastala je knjiga „Glasom pisana istorija“.

Usmena istorija XX veka prema mojim junacima snimljenim mikrofonom, prema insertima koje ću pročitati, počinje za vas večeras ovako.

BEOGRAD POČETAK VEKA

U moju ulicu, nekad Dva bela goluba, docnije Svetogorsku, Bitoljsku, Žorža Klemansoa, sad konačno Lole Ribara, dolazio je često Milan Rakić. Njegova majka je tu stanovala nedaleko od naše kuće i, dok se nije oženio i dok nije otišao u diplomatsku službu nekad na ćutanje, nekad na slušanje muzike. Moj posao, moje sklonosti, naklonosti, interesovanja bili su uvek takvi da sam morao dolaziti u dodir sa izuzetnim ljudima. Rođen u Beogradu, u njemu sam proveo gotovo tri četvrtine veka.

Gornji Zaukovik kod Vlasenice. 1912.

U zatvoru smo bili nešto oko 9 mjeseci. Majka leži na betonu i stavi mene na grudi da se ne bi preladio. Nije se imalo šta jesti. Kopali smo paprat te vadli korjenje ispod paprati dok nije stigla sremuša. Došli smo, valjda, 1916. godne kući.

GACKO 1914.

Jednoga dana se ja sretnem sa nekim Zimonjićem, kontrolor za šverc stoke. Sretnem se s njime i kaže – A viđe li ti onu repoticu. Ma, kakvu repaticu? – Svetlu repaticu. Ja reko, neviđo. – Bogami, dobra biti neće. Nije prošlo ni dva-tri mjeseca od toga, već je rat. Moj Zimonjić oćeran u komandu, mobilisani, a ja u zatvor. Čim je atentat izvršen u Sarajevu, ne samo u Gackom, već u celoj Bosni i Hercegovini, svi viđeniji građani pa i seljaci su lišeni slobode.

SKOPLJE 1921.

Deduška je imao stalnu ložu u Narodnom pozorištu u Skoplju i dovodio je svoju decu na premijere. U to vreme moja mama, Irena, je bila u gimnaziji i zaljubila se u mog tatu. Ta je ljubav bila toliko jaka da su se mama i tata tajno venčali, na opšti užas građanskog društva. Ćerka jednog uglednog, tada pukovnika, lekara, koji pripada „džet-setu“ Skoplja onoga vremena, beži iz kuće i udaje se za mladog glumca iz pozorišta. To je bio takav društveni skandal da moji babuška i deduška za mog tatu nisu hteli ni da čuju. Mama i tata su se venčali u Skoplju, 1921. godine.

SEŽANA 1908.

Znate, pošto je Ita Lina meko meni su tražili kod Ostermajera onda da promenim ime jer moje je ime bilo dosta dugačko. Oni su mi onda predložili da imenicu „Italina“ malo presečem, pa sam umesto L stavila R. Tako da je ispalo Ita Rina umesto Italina. Moje pravo ime inače je Italina Ida Karvaja... Ja sam rođena u Divači kod Trsta.

BEOGRAD 1936. U POLITICI

Meni je 1936. dodeljen Žika Španac fotoreporter. Taman mi sedimo u redakciji, a u onom malom parkiću u Dalmatinskoj ulici, muž ubio ženu. Uhvatio je u švaleraciji. Kažem: Žiko ti na lice mesta idi i nemoj da dođeš bez slika.

Ode Žika, a ja ću da sednem da pripremim sve. Napraviću uvod. Dođe Žika i „nosi ljubavnika“, neki atleta, sećam se u kratkim gaćama, u šorcu. Digo ruke, a one

mišice ovolike, a slika venčana. Kako si ovo uslikao, pitam. Kaže – obio sam vrata stana i uzeo sliku.

TOPOLA ~ BEOGRAD 1933.

Na kraju audijencije ja još sedim tamo u nekom ćošku, i onda pitam tatu, da li sam bio dobar. On kaže: da. Sada možemo da idemo da ručamo.

To se događalo možda jedanput, dvaput mesečno, a uobičajenog odnosa roditelja sa decom kod nas nije bilo. Moj otac i mama imali su svoje dužnosti i termine vezane za poslove. Kod nas se nije vodio porodični život kao u običnim građanskim porodicama. Ali svi mi, Petar, Adrej i ja, obožavali smo naše roditelje.

NJUJORK 1934. HOTEL NJUJORKER

Dragi gospodine Tošiću,

Oprostite što nisam odmah priznao da sam dobio od vas dodatnu svotu od stotinu dolara, tako da moj dug iznosi sada 425 dolara koje ću vam povratiti čim dobijem onu hiljadu od B. Filadelfija. Za koje jamči zajam. Zahvaljujući mnogo na prijateljskoj pomoći ostajem vaš dužnik,

Nikola Tesla

BEOGRAD 1937.

1937. godine sam se razboleo od šarlaha. Ja sam ležao šest nedelja u kući u karantinu. Na kući su bili zalepljeni plakati sa mrtvačkom glavom „ovde je zarazna bolest, niko ne sme da priđe“. Kad sam ozdravio kuća je morala da se dezinfikuje. Moj otac kaže: „Idemo u jedan hotel, ovde blizu, dok se kuća ne sredi“. Koji hotel, a tata kaže „Zanatski dom“.. Zanatski dom, danas Radio Beograd gde snimamo ovu emisiju.

BEOGRAD 1938, PRAVNI FAKULTET

Ušao sam u studentski politički život još jeseni 1938. godine. — U pariskoj *Našoj reči*, časopisu, ocrtana je linija političke grupe kojoj sam pripadao, *Oslobođenju*: sa idejom da se staro socijalno i političko stanje pre 1941. godine neće nikada vratiti. — Uvek sam video mnoge objektivne uslove za postojanje jedne jugoslovenske zajednice.

PARIZ 1938. GRAĐANSKI RAT U ŠPANJI

To je bio već kraj 1938. godine, početak 39. godine. Sjećam se zadataka koje smo imali u to vrijeme jer je u pitanju bilo prihvatanje i dalje prebacivanje "španskih boraca" koji su pristizali iz Španije u Jugoslaviju. Nažalost, nismo ih mogli sve prihvatiti jer je jedan veliki dio ostao u logorima na jugu Francuske. Za vrijeme svog boravka u Parizu, bila sam veza druga Tita i sjećam se svoga prvog sastanka.

KOLARAC 1939.

Jedna od prvih pesama koju sam snimio već 1939. godine na jednoj školskoj priredbi u školi „Vojislav Ilić“, doživela je i svoje prvo prikazivanje široj beogradskoj publici na Kolarčevom univerzitetu, te iste 1939. godine. Ja klinčić od sedam godina na Kolarcu. Moram vam reći da sam bio dosta neuhranjen, nerazvijen u odnosu na sestru koja je mlađa godinu i po dana od mene, ali mnogo krupnija i naprednija.

BEOGRAD 1941. BOMBARDOVANJE

Kada kažemo 6. april, treba biti svestan toga da on ne počinje 6. aprila u nula-nula časova. Šesti april počinje 27. marta. Ja živim u centru Beograda u Knez Mihailovoj ulici. Prema tome, ja kao dečak učestvujem u svemu što se dešava u centru Beograda. Samo treba da izađem iz kapije i već sam u centru dešavanja. Tako je bilo i 27. marta. Te demonstracije su bile vrlo, vrlo masovne. Celi Beograd je vrio.

ZEBRNIK 1941. RAT U VAZDUHU

Kada sam bio nad nemačkom kolonom, prvu bombu sam otkao jer je bila aktivirana, a donje prekidače velikih bombi nisam u brzini pokrenuo. I šta sada da radim?

Da se vraćam nad neprijatelja i opet u onu vatru. Da bombe vratim natrag u Bijeljino. Sramota, šta će mi reći drugovi. Da ih bacim u planinu? Sramota od mojeg pratioca. Dakle, natrag i ništa drugo. Trebalo mi je par sekundi dok sam sebe savladao i skupio snagu da viknem majoru Loziću „Natrag“. „Šta je“?, pita me Lozić uplašeno. – Nisam bacio tri velike bombe.

RALJA 1943, U BLIZINI KOSMAJA

Ova naša štala zgodno mesto za skrivku. Kažu oni mami da tu primi nekog ranjenog partizana, da mu naprave zemunicu i da mu pruži pomoć, da previje rane. Ja sam završio prvi razred osnovne škole i upisao drugi. Počeli su da je batinaju, da mama prizna za koga je radila, ko je doveo te partizane, ko je davao tu hranu. Ona to nije smela da prizna. Meni su ovu levu nogu od kolena do kuka na dva mesta polomili, a kuk su mi razbili.

BEOGRAD 1948. NACIONALIZACIJA

„Trgovačke radnje počeli su oduzimati pre nego knjižare. Ali posle tri dana odjedanput čujemo, noću, došao je moj brat da me izvesti: 'Janko, sutra oduzimaju vaše radnje.' Tako da je 1948. godine generalna linija bila – nacionalizacija.“

BEOGRAD, 1949. HAPŠENJA

A i prije nego što sam ja otišla na Goli otok, oni su bili zavrbovali jednog mog rođaka, nekog Draga Jovanovića. Bio je potporučnik. Dolazi on i ja mu otvaram. kažem - Drago, pa ti si bolestan, a on se sruši preda mnom. Onda sam donela vode i posula ga i rekla sam - što ti je Drago, ti si gladan. Ali sam mu donijela i malo mlijeka. A on mi kaže: što mi daješ, ja sam danas potpisao da te špijuniram.

NOVI BEOGRAD 1952. RADNE AKCIJE

Na tim velikim gradilištima radnim akcijama 1952. se desilo na Novom Beogradu, logor br. 2. Nas petoro, šestoro smo se razboleli od teškog oboljenja. Mi smo se razboleli jer je nekakav čovek koji je dogonio salatu za kuhinje tih brigada, zalivao salatu fekalijama. A ja sam radila u bloku br. 2 u jednoj ambulanti. Volela sam salatu da jedem kao zečić. Tu se skrivao virus poli-melitisa i mi smo se teško razboleli.

LONDON ~ MILVOKI, 1953.

Počinjemo sa našim radio-programom Na današnjem programu dajemo našim slušaocima kratak prikaz Sabora koji je organizovala Jugoslovenska demokratska emigracija u Velikoj Britaniji koja je želela i ove godine da obeleži godišnjicu znamenitih događaja iz 1941. godine i podigne protest protiv komunističke diktature nad Jugoslavijom. Radi toga sazvan je u Londonu, za Uskrs Sabor Srba, Hrvata i Slovenaca koji danas žive u Velikoj Britaniji kao politički emigranti.

PARIZ 1956.NA PUTU ZA AUSTRALIJU

Kad sam stigao u Nicu poslali su me u neki azil. Manje-više svi oni koji se nađu u Nici, a nemaju smeštaj, dokumenta kao ja, ili ljudi koji su izašli iz zatvora, ili azilanti iz nekog drugog razloga koji nisu u mogućnosti da se samostalno izdržavaju - odlaze u taj azil. Jedina mogućnost da ostanem kao emigrant u Francuskoj bila je *Dara Crnogorka*, vrlo poznata žena u to vreme među našima. Imala je restoran i bila je dobra žena.

ZAGREB 1960.

„Koča Popović sa kojim sam sarađivao do njegove smrti je jedinstvena ličnost u našoj političkoj stvarnosti i u našoj novijoj povijesti. Drugim riječima, u Narodnooslobodilačkoj borbi, u jugoslovenskoj diplomatiji i u jugoslovenskoj politici. Po čemu je on jedinstven? On je jedinstven po tome što je prije svega obavljao izuzetno značajne zadatke koji su bili presudni za ishod u raznim fazama te borbe i revolucije koju je vodio Tito.

MOSKVA 1963.

A onda bih se setio onih pretnji u našoj ambasadi, šta bi se desilo kada bih, uprkos njihovoj zabrani, ipak razgovarao sa prvim čovekom SSSR-a. Tada sam se sramno poneo – uplašio sam se i telefonirao sekretaru Hruščova da nikakve garancije ne mogu dati da će taj razgovor biti objavljen u Jugoslaviji. Više mi se čovek nije javljao, a ja sam posle dva dana oputovao, u Jugoslaviju i završio u zatvoru. Intervju sa Hruščovim bi krunisao moje „Leto Moskovsko“!

BEOGRAD 1987. MEDIJI

I to je sve tako trajalo do septembra 1987. kada je održana Osma sednica Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije, kada je Slobodan Milošević vrlo brzo shvatio da užasno jaka poluga njegove buduće moći mogu da budu mediji, i stavio je šapu na medije.

Tada je napravio čistku u Televiziji. Prva je ukinuta moja emisija „Porota“.

ŠIBENIK 1989. LEKAR NA ODJELU ZA PSIHIJATRIJU

Ako kažem da je ideologija stvorila atmosferu sužene svijesti, atmosferu reducirane svijesti, onda je sigurno da je ta ideologija reducirala i sve moguće istine. Reducirala je sve probleme i uspostavljala je sintagme koje su zamjenjivale suštinu života. Jedna od tih sintagmi je bratstvo-jedinstvo, druga sintagma je „najbolji od svih svijetova“, treća sintagma je „vodeća uloga partije“, četvrta sintagma je da je „avangarda, to znači partija, sakupila najbolje ljude“...

TRŠIĆ 1990.

„Vuk je kazao da u Srbiji nema drugog naroda osim seljačkoga, a mi danas možemo reći da nema drugoga osim potištenoga i zabriženoga...“

PALE 1992. JUGOSLOVENKA U ZATVORU

Bio je mrak, oni s baterijama su upadali, pa pitaju kako se zoveš? Kažem da se zovem Vlatka Krsmanović. – Šta si po nacionalnosti. A ja sam uporno, još uvijek Jugoslavenka. Onda su počeli da me grde, kažu, ma kakva Jugoslavenka, toga ti više nema. A jedan je došao pa kaže, idi u tu svoju Jugoslaviju! Kažem, nisam je ja srušila, ali nema više te moje Jugoslavije.

LUKA BALTIMOR 1994. DURMITOR POD SANKCIJAMA

Ja sam prvi kuvar na brodu Durmitor, pod sankcijama smo. Iz ambasade niko nije došao. Da su došli obić nas, pitati: ljudi imate li vode, imate li da pojedete, imate li nešto... i ovi naši veliki Srbi, da ih tako nazovem, pa neka se oni ljute sutra na mene. I da su rekli: - eh, nemate vodu, nemate naftu - mi ćemo garantovati, pa neka propanemo, al ćemo garantovati da ćemo platiti. To za vas. Još su nas neki prozivali da smo komunistički brod.

KIKINDA 2002.

Kad sam već kod toga da moj primer valja slediti, mogu vam reći da su za ovih 40 godina moji studenti mene rado slušali, ali nerado sledili. Ima ih malo, možete ih nabrojiti na prste jedne ruke, koji su pokušali da me slede. I mahom su odustali. Tako da imam ponekad dojam da sam sipao u reku i to je reka odnosila, nikad nisam video plod.

BEOGRAD 2007. UPOTREBA INTELEKTUALACA

Intelektualna nezavisnost ne znači da čovek treba da prestane da se zanima za društvena i politička zbivanja, da se zavuče u radnu sobu i pravi važan kako nema vremena za taj spoljni svet, koji mu se još i gadi. Takav stav je bežanje od problema. Kod nas se čovek veoma lako upetlja u klanove, u interesne grupice, voljno ili nevoljno dopusti sebi da svoje stavove usklađuje sa vladajućim političkim stavovima, zbog karijere, članstva u SANU, zbog para za projekte ili bilo kog drugog oportunističkog razloga. To jeste intelektualna zavisnost.

BEOGRAD, NA KRAJU XX VEKA

"Danas, na kraju dvadesetog veka, nama pretila opasnost koja nije daleko od one koja je nama pretela na početku devetnaestog... Mi smo primorani da se još uvek borimo za opstanak. U toj borbi je potrebno sve: i cilj, i sreća, i sredstva, i saveznici, i junaštvo, i žrtve, i pamet. I sve to treba da bude usklađeno, i među sobom, i sa okolnostima. Manje ili više, nekada smo sve to, ili bar nešto od svega toga, imali. Ali danas, u ovoj današnjoj borbi za opstanak, mi osim velikih žrtava od svega toga nismo imali ništa: ni cilja, ni sreće, ni sredstava, ni vođa, ni saveznika. A pogotovu nismo imali pameti...."

OSIJEK 1913. I OPET SMO NA POČETKU XX VEKA

Kada je moj otac htio da ženi svoju majku Srpkinju iz Srijema, on je kao član hrvatsko-srpske koalicije uspio da mu kum vjenčani bude Svetozar Pribićević, Srbin, a moj lični kum na krštenju bio je dr Ivan Lorković, vođa Hrvata u hrvatsko-srpskoj koaliciji. Drugim riječima, ja sam dijete Srpkinje i Hrvata, a kumovi su bili, u ono doba, u toj zemlji, najvažniji Srbin i najvažniji Hrvat. Meni je moj otac uvijek govorio - ja sam posljednji Hrvat u mojoj porodici, tvoja majka je posljednja Srpkinja, a ti si prvi Jugosloven.

KAO ŠTO VIDITE PREMA OVOJ USMENOJ ISTORIJI VEK NAM JE PROŠAO U ILUZIJAMA

IZ OVE SERIJE JOŠ SOKOLI 1938. PRAG

Zahvaljujem svojim recenzentima Irini Subotić i profesoru Ljubodragu Dimiću.